

Najmiddin QODIROV,

Xalqaro Nordik universiteti dotsenti, Yoshlar masalalari va talabalarga xizmat ko'rsatish departamenti boshlig'i

E-mail: n.qodirov@nordicuniversity.org

Tel.:90-3548921

O'zMU O'zbekiston tarixi kafedrası mudiri, t.f.d., A.Xoliqulov taqrizi asosida

SIYOSIY PARTIYALAR "YOSHLAR QANOTLARI"NING YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLLIGIGA TA'SIRI

Annotatsiya

Ushbu maqolada mustaqillik davrida fuqarolik jamiyatini barpo etish barobarida yangi ijtimoiy-siyosiy tizimning muhim omili bo'lgan siyosiy partiyalar va ularning demografik, ijtimoiy nuqtai-nazardan jamiyat rivojining kelajakdagi kafolati bo'lgan yosh avlodni shakllanishidagi rolini namoyon etuvchi ilmiy tahlillar amalga oshirilgan.

Kalit so'zlar: Yoshlar, ijtimoiy faollik, siyosiy partiya, "yoshlar qanoti", ijtimoiy institutlar, demografik holat, ijtimoiy qadriyat.

THE INFLUENCE OF THE "YOUTH WINGS" OF POLITICAL PARTIES ON THE SOCIAL ACTIVITY OF YOUNG PEOPLE

Annotation

This article presents a scientific analysis demonstrating the role of political parties and their importance in the formation of the younger generation, which from a demographic and social point of view is a future guarantee of the development of society, which is an important factor in the new socio-political system during the period of independent development.

Key words: Youth, social activity, political parties, "youth wing", social institutions, demographic status, social value.

ВЛИЯНИЕ «МОЛОДЁЖНЫХ КРЫЛЬЕВ» ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ НА СОЦИАЛЬНУЮ АКТИВНОСТЬ МОЛОДЁЖИ

Аннотация

В данной статье проведен научный анализ, демонстрирующий роль политических партий и их роль в формировании молодого поколения, которое с демографической, социальной точки зрения является будущей гарантией развития общества, что является важным фактором новой социально-политической системы в период независимого развития.

Ключевые слова: Молодежь, социальная активность, политическая партия, "молодежное крыло", социальные институты, демографический статус, социальная ценность.

Kirish. Insoniyat o'z rivoji davomida izchil ravishda eng maqbul ijtimoiy-siyosiy tizimni yaratish yuzasidan sa'iharakatlari ham taraqqiy etib bordi. Ya'ni, insoniyat uchun eng munosib shart-sharoitlarni yaratish va bunda inson manfaatlarini eng ko'p kafolatlovchi jamiyat usqurtmasini yaratish ustidan tinimsiz o'zgaishlar amalga oshirgan va amalga oshirmoqda.

Demokratik institutlar faoliyatini takomillashtirish, davr va zamon talablari asosida isloh etib borish aksariyat jamiyatlarda eng ustuvor vazifalar qatorida baholanmoqda. Aynan, shu jarayonlarda siyosiy partiyalarning maqomi muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, siyosiy partiyalar davlat va fuqarolar o'rtasida nafaqat bog'lovchi, balki o'z faoliyatining eng samarali natijasi sifatida mustahkam fuqarolik va insoniylik pozitsiyasiga ega bo'lgan va muayyan – tegishli ijtimoiy tuzum rivojiga xizmat qiluvchi shaxslarni shakllanishida ekanligini amalda isbotladi.

Bir so'z bilan aytganda, siyosiy partiya "fuqarolik maktabi" rolini ham o'ynaydi. Bu yerda fuqarolar va ayniqsa, yoshlar ijtimoiy-siyosiy tadbirlarda ishtirok etish tajribasini to'plashlari, yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirishlari, jamoada ishlashni o'rganishlari va birgalikda qaror qabul qilishlari mumkin. Bu fuqarolarga siyosiy hayotning ongli ishtirokchilari bo'lishga va jamiyat rivojiga hissa qo'shishga yordam beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mavzuni tadqiq etganda, adabiyotlar tasnifida, eng avvalo tayanch manba sifatida respublika rahbariyati tomonidan qabul qilingan va islohotlarning mazmun va mohiyatini belgilab bergan qonun, qonunosti xujjatlariga[1, 2, 3, 4] eng katta e'tibor qaratishimiz kerak bo'ladi.

Ta'kidlash joizki mazkur muammo uzoq yillar davomida nafaqat g'arb olimlari, hatto xalqaro tashkilotlarining doimiy diqqat markazida bo'lgan ilmiy muammo[13, 12, 22, 9] hisoblanib bu borada yirik tadqiqotlar amalga oshirilgan[27]. Ushbu tadqiqotlar natijasi sifatida yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligida ko'rsatgichlarni belgilash, unga qarshi usul va vositalarni joriy etuvchi maxsus aqliy markazlari faoliyati yo'lga qo'yilganligini diqqatga sazovordir. Mazkur tadqiqotlarda yoshlar ijtimoiy faolligini oshirish ilg'or mexanizmlarini doimiy ravishda rivojlantirib borish zarurligi o'qtiladi[16, 21].

Istiqolning dastlabki yillarida ushbu tadqiqotlarda yoshlar ijtimoiy faolligi va unda fuqarolik jamiyati institutlari, ayniqsa, siyosiy partiyalar ishtirokining ilmiy va nazariy jihatlarini[37], mazkur holatlarning yetakchi tajribalar bilan taqqoslamalari va ularning ilmiy tasnifi[34, 17] hamda ilmiy tavsiyalar taqdim etish bilan xarakterlangan. Taraqqiyotning keyingi, modernizatsiya davri[30] dagi tadqiqotlarda bu borada amalga oshirilayotgan islohotlarda vujudga kelayotgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari[40] muhokama qilingan. Yangi O'zbekistonda, izchil islohotlar davrida mazkur muammoga bag'ishlangan tadqiqotlarda yaratilgan tizimning samarasiz ishlayotgan jihatlarini aniqlash, uning o'rniga yangi tizimlarni joriy etish[31], ayrim ijtimoiy-siyosiy institutlar tizimlarini takomillashtirish[35] masalalari muhokama qilinmoqda. Undan tashqari, dunyoda kechayotgan g'oyaviy-mafkuraviy tendentsiyalar[38] yosh avlod, shu jumladan, O'zbekiston yoshlari dunyoqarashiga ta'siri[40], ularda yangi ijtimoiy-ma'naviy qadriyatlar tizimlarini shakllanishiga[32] sabab bo'layotganligi oqibatida ijtimoiy faollikni shakllantiruvchi mavjud tizimlarning samarasizligi[33], ushbu tizimlarning davr voqeligi nuqtai-nazaridan takomillashtirilishi va faoliyat mexanizmlarini yangilab borishlik zarurligi asoslanadi[36].

Tadqiqot metodologiyasi. Istiqol yillarida fuqarolik jamiyatini barpo etish, jamiyatda umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligini ta'minlash maqsadida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Amalga oshirilayotgan islohotlar umumjaxon miqyosida rivojlanish tendentsiyalariga mos ravishda kechayotganligi e'tiborga loyiq omildir[19].

Tahlil va natijalar. Bugungi kunda O'zbekistonda beshta siyosiy partiyalar faoliyat yuritib, ularning barchasining faoliyat dasturlarida yoshlar siyosatini ijrosini faol amalga oshirishda ishtirok etish, yosh avlodni yetuk va barkamol bo'lib voyaga yetishishi uchun shart-sharoitlarni yaratish masalalari aks ettirilgan.

Yoshlarning siyosat haqidagi tasavvurlari va ishtirok shakllari o'zgarib bormoqda. Siyosiy ishtirok tobora ko'proq individual harakatlar doirasi prizmasi orqali ko'rib chiqilmoqda. Buning natijasida "rasmiy tashkilotlar shaxslar ustidan o'z

ta'sirini yo'qotmoqda va uning o'rini guruh aloqalari, keng ko'lamli mobil ijtimoiy tarmoqlar egallamoqda"[10] Ushbu tarmoqlar siyosiy ishtirokning muqobil shakllarining asosini shakllantiradi. Yosh fuqarolar orasida gorizontal ishtirok etish shakllari afzalliklari jozibali deb baholanmoqda[20].

Ana shunday sharoitda, ijtimoiy-ma'naviy va siyosiy hayotdagi so'nggi o'zgarishlar va yangilanishlarni[20, 24-25], vujudga kelayotgan yangicha qadriyatlarini[11] inobatga olgan holda sohada islohotlarni amalga oshirish davr talabi bo'lmoqda.

2017-2021 yillar davomida yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakatimiz istiqboli uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir, tashabbuskor, shijoatli yoshlarni tarbiyalash borasida alohida tizim yaratildi.

Yoshlar sohasidagi muammolarga samarali yechimlar ishlab chiqish, shuningdek, mamlakatimizda 2020 yil dekabr oyida tashkil etilgan O'zbekiston yoshlari forumida[6] hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoshlarga oid davlat siyosatini yangi bosqichga olib chiqish[5] bilan bog'liq vazifalar ijrosini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi Yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, yoshlar jamoat tashkilotlari va volontyorlik harakatlarini qo'llab-quvvatlamoda[4].

O'zbekistondagi siyosiy partiyalarning yoshlar qatlami bilan ish olib borishi, yosh avlod vakillari bilan muloqotining o'ziga xos tadrijiy rivojlanish tajribasi mavjud.

1998 yildan boshlab siyosiy partiyalar tizimida ham yoshlar bilan ishlash strukturalari yaratila boshlandi. 1999 yil "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasi mustaqillik yillari tarixida birinchi bor siyosiy partiyaning "Yoshlar qanoti"ga asos soldi. Mustaqil o'zbekiston tarixida ilk tashkil etilgan (1991 yil 1 noyabr) siyosiy partiya - O'zbekiston Xalq demokratik partiyasi tarkibida "Yosh rahbarlar klubi" o'z faoliyatini boshladi. Endilikda mamlakatda mavjud siyosiy partiyalarning har biri tarkibidagi ana shunday yoshlar qanotlari yoshlarni siyosiy jarayonlarga tayyorlash va tarbiyalash ishlari bilan shug'ullanmoqda[14].

O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi (1995 yil 3 iyunda tashkil topgan) 2010 yil holatiga ko'ra 108390 nafar a'zoga ega bo'lib, undan 50052, ya'ni 40%ini yoshlar tashkil etgan bo'lsa, 2018 yil 1 oktyabr holatiga ko'ra 208038 ta a'zoga ega bo'lib, undan 53,5%ini, ya'ni 111300 nafarini yoshlar tashkil etgan. Bu partiyaning "Yoshlar qanoti" safiga (2009 yilda tashkil topgan) 2018 yilga qadar 61248 nafar yoshlarni jalb etilganini ko'rsatadi[26].

Tadbirkorlar va ishbilarmonlar harakati - O'zbekiston liberal-demokratik partiyasida ham "Yoshlar qanoti" 2004 yilda tashkil topgan. Partiya a'zolari soni 2010 yil holatiga ko'ra 170609 tani tashkil etgan bo'lsa, 2018 yil 1 noyabr holatiga ko'ra 544654 taga yetdi, ulardan 192000 tasi, ya'ni 35%ini yoshlar tashkil etadi[42].

2016 yildan boshlab O'zbekistonda yoshlarning ijtimoiy va siyosiy-huquqiy mavqei belgilashda birmuncha ahamiyatli ishlar amalga oshirildi. Ulardan asosiy yoshlarga doir davlat siyosati hisoblanadi, chunki aynan shu siyosat asosida yoshlarning jamiyatdagi o'rni va muammolari masalalari kompleks ravishda o'z yechimini topadi.

O'zbekiston aholisining deyarli chorak qismi 18 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan o'g'il-qizlardir. Siyosiy partiyalar, aynan, yoshlarning ushbu qatlami bilan maqsadli ishlashni tashkil etmoqdalar. Xususan, 2021 yilda O'zLiDeP partiya safida milliondan ortiq a'zo bo'lib, ularning 502 ming nafari 18 yoshdan 35 yoshgacha yoshlar bo'lgan.

Boshqa siyosiy partiyalar qatorida "Adolat" sotsial demokratik partiyasi saflarida ham ko'p sonli yoshlar faoliyat yuritib, ular jamiyatdagi islohotlar jarayonlarida ishtirok etmoqdalar. Hozirgi vaqtda "Adolat" SDP 500 mingdan ortiq a'zolarining 187 mingga yaqini (37 %) 18 yoshdan 35 yoshgacha bo'lgan yoshlardir. Ularning deyarli yarmi qizlar. 2019-2021 yillar oralig'ida partiyaning yosh a'zolari soni 26 mingga ko'paydi[7].

2021 yil holatiga ko'ra Xalq demokratik partiyasida 2021 yil holatiga 500 mingdan ortiq a'zolari bo'lib, ularning 247 mingdan ortig'i 18 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil etgan.

2019-2021 yillarda Xalq demokratik partiyasi "Deputat va yoshlar" loyihasi doirasida 202 ta tumanda Oliy Majlis Qonunchilik palatasi, xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar Kengashlari deputatlarining uchrashuvlari va ko'chma qabullari tashkil etilgan.

Nisbatan yosh bo'lgan Ekologik partiyada ham yoshlar bilan ishlash tizimli rivojlanmoqda. Partiyaning "Yoshlar qanoti" mamlakatning ekologik jihatdan noqulay hududlari, shu jumladan Qoraqalpog'iston, Xorazm, Buxoro va Navoiy viloyatlarida yashovchi nogiron yoshlarga yordam berish uchun ijtimoiy platforma yaratilgan.

2021 yilda partiya safida 450 mingdan ortiq a'zolar bo'lib, ularning 220 ming nafari yoshlardan iborat bo'lgan. 28 kishi Oliy Majlis Qonunchilik palatasi va Senati huzuridagi yoshlar parlamentiga jalb qilingan[7].

Keltirilgan qator omillar qatorida yosh avlodni ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda faolligi ayniqsa, mintaqaviy va global muammolarni sabablarini aniqlash, oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha faoliyatda ko'zatilmoqda[17]. Bunda aynan, insonparvarlik, umuminsoniy qadriyatlarini qo'llab-quvvatlashga moyillik holatlari ko'proq ko'zatilmoqda[22]. Shu jihat, aholining mazkur qatlami bilan ish olib borishda ushbu qadriyatlarga urg'u berishni samaradorligini namoyon etmoqda.

Xulosa va takliflar. Siyosiy partiyalar yosh saylovchilarni jalb qilish uchun ularga zamonaviy aloqa kanallari kerakligi davr talabiga aylandi. Ular asta-sekin ijtimoiy tarmoqlardagi ishtirokini ko'chaytirishmoqda, lekin saylovchilarning siyosiy resurslarga jalb etilishi hali ham yetarli darajada emas.

Siyosiy partiyalar hozirgi kunga kelib jamiyatda yoshlar elektoral madaniyatini shakllantirish va yuksaltirish borasida samarali ishlar olib bormoqda. Bu ishlarning samarasi, albatta, ularning bo'lajak saylovlarda o'z tarafdorlarining sonini oshirish istiqbolini ham belgilab beradi. o'z navbatida, yoshlar ijtimoiy-demografik guruh sifatida o'z manfaatlarini siyosiy partiyalar doirasida ifoda etib, o'z kelajaklarini o'zlarining qo'llari bilan barpo etadilar. Bu o'zida siyosiy hamda elektoral jarayonlarda yoshlar madaniyatining takomillashuvi darajasini namoyon etadi.

Bugungi kunda, dunyo hamjamiyati o'ziga xos taraqqiyot bosqichini boshdan kechirayotgan bir davrda yosh avlodning o'z siyosiy huquqlaridan keksa avlod vakillariga qaraganda kamroq foydalanishi fuqarolik va siyosiy ishtiroki inqirozi sifatida baholanmoqda. Bu holatlar so'nggi o'n yilliklarda aksariyat holatlarda kuzatilmoqda. Ayrim tadqiqotchilar buning natijasida demokratiyaning kelajagi tahdid ostidaligini ham ta'kidlamodalar. Biroq, ushbu holatlar yosh avlodning ko'nikmalariga bog'liq bo'lgan holat ekanligini ta'kidlaganlar ham bor[20,29].

Undan tashqari, bu yoshlarning siyosiy jarayonlardagi so'stligi ko'proq g'arb jamiyatlari uchun xos deb baholaydilar. Zero, g'arb jamiyatlarida demografik vaziyat shuni taqozo etsa, sharq va boshqa mintaqalarda demografik vaziyat o'zgachadir[8].

Global jarayonlar yoshlarning fuqarolik va ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlarini faoliyatida keskin o'zgarishlarga duch kelmoqda. Garchi milliy tajribalarda global tendentsiyalarga muttasil moslashuvchanlik holatlari ko'zatilmasada, olib borilgan tadqiqotlar natijalari ushbu o'zgarishlarning ijobiy oqibatlarini ko'proq ekanligiga asos beradi.

ADABIYOTLAR

1. Ўзбекистон Республикасининг “Сиёсий партиялар тўғрисида” ги қонуни. 1996 йил 26 декабрь, 337-I-сон.
2. ЎРҚ-406-сон 14.09.2016. Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида (lex.uz);
3. 207-сон 31.05.1996. Ўзбекистон Республикаси ёшларининг «Қамолот» жамғармасини қўллаб-қувватлаш тўғрисида (lex.uz);
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 18 январдаги “Ўзбекистонда ёшларга оид давлат сиёсатини 2025 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 23-сонли қарори.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси (president.uz).
6. Мирзиёев Ш. Ёшлар – бебаҳо хазинамиз, куч-қудратимиз ва буюк келажакимиз тимсоли // Янги Ўзбекистон. - № 252 (252), 2020 йил 26 декабрь, шанба. a9ed8427429fd7b85200e72ea19bc056.pdf (yuz.uz).
7. “Ёшлар қанотлари” сайлов пайтида партияларга ёрдам берадими? (plov.press). (мурожаат қилинган сана – 27.03.2024).
8. Barrett, M., & Pachi, D. (2019). *Youth Civic and Political Engagement* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429025570>. (мурожаат қилинган сана – 23.03.2024).
9. Bean, C., & Papadakis, E. (1994). Polarized priorities or flexible alternatives? Dimensionality in Inglehart’s materialism–postmaterialism scale. *International Journal of Public Opinion Research*, 6(3), 264–288;
10. Bennett W. L., Segerberg A. The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics // *Information, communication & society*. – 2012. – Т. 15. – №. 5. – С. 739-768 (748).
11. Council of Europe, *Competences for Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies* (Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2016). <http://www.coe.int/en/web/education/competences-for-democratic-culture>. (мурожаат қилинган сана – 23.03.2024).
12. Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford university press; Beck, U. (1992). *From industrial society to the risk society: Questions of survival, social structure and ecological enlightenment*. *Theory, culture & society*, 9(1), 97–123;
13. Inglehart, R. (1971). The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies. *American Political Science Review*, 65(4), 991–1017;
14. Jiyannuratova Gulnoz. Dynamics of socio-political activity of youth in Uzbekistan under conditions of civil society. *International Journal of Social Studies*. 2020, vol. 3, issue 1, pp. 15-25.
15. Karimov I. A. Free and prosperous homeland, a free and prosperous life is our ultimate goal. Tashkent, “Uzbekistan”, 2000. Volume 8.
16. Karimov Islam A (1993) *Building the future; Uzbekistan - its own Model for Transition to Market Economy*. Tashkent: Government Printing Office Tashkent.
17. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Global Competency for an Inclusive World* (Paris, 2016). <https://www.oecd.org/education/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf>. (мурожаат қилинган сана – 27.03.2024).
18. *Philosophy: an encyclopedic dictionary*. Tashkent, 2004
19. Rayimov A.A., Karimova G.Y. Social aspects of the formation of social activity in youth / *Oriental Journal of Social Sciences* Vol.1 (2), pp.29-32, 30 Aug, 2021 <http://www.supportscience.uz/index.php/ojss/>
20. Sloam, J., Henn, M. (2019). Rejuvenating Politics: Young Political Participation in a Changing World. In: *Youthquake 2017. Palgrave Studies in Young People and Politics*. Palgrave Studies in Young People and Politics. – Palgrave Macmillan, 2018. – pp. 17-42(24-25).
21. Verba, S., Scholzman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press;
22. Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО), *Воспитание глобальной гражданственности: темы и цели обучения* (Париж, 2015). <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993r.pdf>. (мурожаат қилинган сана – 27.03.2024).
23. Всемирная программа действий для молодежи до 2000 года и на последующий период. A_RES_50_81-RU.pdf;
24. Данные получены в ходе масштабных сравнительных исследований в рамках международных проектов CIVED и ICCS, проведенных Международной Ассоциацией по оценке учебных достижений (IEA). <http://www.terpconnect.umd.edu/~jtrpura/> and <http://www.iea.nl/iccs> (на англ. яз.).
25. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций — Декларации — Декларации, конвенции, соглашения и другие правовые материалы (un.org).
26. Жиянмуратова Г.Ш. Ўзбекистонда фуқаролик жамияти шароитида ёшлар ижтимоий –сиёсий фаоллиги динамикаси. / *Ижтимоий тадқиқотлар журналы*. 3-жилд, 1-сон. 2020 йил. – Тошкент. – 18-28 бетлар.
27. Коммюнике Европейской комиссии к Совету, Европейскому парламенту, Европейскому комитету по экономической и социальной политике и Комитету регионов «Поддержка полноценного участия молодых людей в сфере образования занятости и обществе». Брюссель. 2007. 5 сент. COM (2007) 498. Цит. по: Сборник документов европейской молодежной политики / под ред. А.В. Соколова. М., 2007.
28. Кризис в сфере занятости молодежи: Время действовать. Международное бюро труда. Женева, 2012. Электронный доступ ILC101-TRAITEXT-2012-11-0176-Ru (ilo.org); A/RES/50/81 13 March 1996.
29. Политическая партия как составная часть гражданского общества. <https://nikavocentr.ru/politiceskaya-partiya-kak-sostavnaya-chast-grazhdanskogo-obshhestva>.
30. Сабиров Н. Сиёсий модернизация жараёнида фуқаролик жамияти институтларининг роли / *Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations Issue – 2 № 3 (2021) – 147-152 бетлар*.
31. Саидов С. Ўзбекистонда кўппартиявийлик тизими: ҳолати ва муаммолар. Ўзбекистонда кўппартиявийлик тизими: ҳолати ва муаммолар - UzAnalytics.
32. Салихов Э. Этапы становления и развития институтов гражданского общества в Узбекистане. Этапы становления и развития институтов гражданского общества в Узбекистане — *Turkish Forum* (turkishnews.com). (мурожаат қилинган сана – 22.09.2023).

33. Саъдуллаев А. Ёшлар билан ишлашнинг янги механизмлари / “Yangi O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirish strategiyasi: mavjud vaziyat va rivojlantirish istiqbollari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya. Maqolalar to‘plami. – Toshkent – 2023. – 15-20 betlar.
34. Топилдиев О.Р. Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида ёшларнинг тутган ўрни (1991-2008 йй.). Тарих фан. номз. дисс. автореф. – Тошкент, 2011. – 17 б
35. Убайдуллаева Б. Ўзбекларнинг ёш авлод тарбияси борасидаги анъаналари ва замонавийлик. – Тошкент, 2010; Ўзбекистон Республикаси Ёшлар ишлари агентлиги жорий архиви. So‘rovnomalar - Yoshlar ishlari agentligi (gov.uz).
36. Ўзбекистон “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракатининг IV қурултойи (president.uz);
37. Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг устави. Устав | Ўзбекистон Халқ демократик партияси (хдр.uz);
38. Ўзбекистон электрон ОАВларидаги мақолаларнинг “Ёшлар интернет-макон кўзгусида” мавзусидаги контент таҳлили. Ёшлар интернет-макон кўзгусида - IF (ijtimoiyifkr.uz);
39. Умарова Н. Ёшлар сиёсатини амалга оширишдаги асосий муаммолар. Эксперт фикри. 16 ноябрь, 2016 йил. <https://www.uzanalytics.com/jamiyat/8433/>
40. Холмирзаев Н.Н. Ижтимоий фаоллик ва унинг даражалари / Scientific progress, Volume 2 | Issue 1 | 2021. – 1545-1548 бетлар;
41. Янгиликлар | O‘zLiDeP (uzlidep.uz).